

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Autor: mgr Bartosz Sierakowski
Tytuł dysertacji: *Zobowiązania masy upadłości*
Promotor: dr hab. Anna Hrycaj, prof. Uczelni Łazarskiego

Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest zagadnienie charakteru prawnego zobowiązań masy upadłości oraz ich wpływu na wszczęcie i przebieg postępowania upadłościowego. Istotę problemu badawczego wyznaczyły dwie tezy badawcze, których zakres można sprowadzić do następujących pytań:

- 1) Czym są i jaki charakter prawny mają zobowiązania masy upadłości?
- 2) Czy kształt normatywny instytucji zobowiązań masy upadłości decyduje o poziomie dostępności postępowań upadłościowych i ich efektywności jako egzekucji generalnej?

Analiza problemu badawczego została przeprowadzona w ramach sześciu rozdziałów oraz poprzedzona wstępem i podsumowana wnioskami końcowymi. Każdy rozdział, poza częścią poświęconą zasadniczej analizie, zawiera wprowadzenie, w którym zostały postawione hipotezy badawcze oraz podsumowanie, w którym dokonano syntetycznej weryfikacji hipotez badawczych wraz z postawieniem wniosków cząstkowych.

W pracy zastosowano następujące metody badawcze: dogmatycznoprawną, historycznoprawną, empiryczną i ekonomiczną analizę prawa.

Rozdział I pracy stanowi wprowadzenie do problematyki badań nad zobowiązaniami masy upadłości. Zaprezentowana została w nim w ujęciu prawnohistorycznym istota analizowanej instytucji, począwszy od prawodawstw obowiązujących na ziemiach polskich w czasie rozbiorów, a skończywszy na przepisach ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 r. Celem badawczym ujętym w ramy Rozdziału I było zweryfikowanie hipotezy badawczej, czy począwszy od 1 stycznia 2016 r. w związku z nowelizacją

dotychczasowego art. 230 p.u.¹ w polskim porządku prawnym pojawiła się nowa instytucja – „zobowiązania masy upadłości”, czy jednak doszło tylko do uporządkowania nazewnictwa odnoszącego się do instytucji o ugruntowanej w doktrynie i orzecznictwie tradycji.

Rozdział II zawiera analizę dogmatycznoprawną, a jego celem jest odkodowanie znaczenia normatywnego wyrażenia „zobowiązania masy upadłości” w rozumieniu, w jakim ustawodawca posługuje się nim w art. 230 i 343 p.u. i w konsekwencji próba zrekonstruowania definicji tego pojęcia. W tym celu dokonano wykładni dwóch wyrażeń ustawowych: „masa upadłości” oraz „zobowiązanie”. Rozważania zawarte w tym rozdziale mają charakter interdyscyplinarny – ich celem jest osadzenie badanej instytucji zarówno na tle norm prawa prywatnego, jak i publicznego, w tym podatkowego. W Rozdziale II wykazano, że pojęcie „zobowiązania masy upadłości” jest pewnym skrótem myślowym, który łączy w sobie pierwiastek prywatnoprawny i publicznoprawny, a zarazem podkreśla odrębność majątku (to jest masy upadłości) od podmiotu tego majątku (to jest upadłego). Rozdział kończy się ustaleniem ogólnych cech charakterystycznych badanej instytucji w ujęciu prawnomaterialnym i stanowi punkt wyjścia do dalszych rozważań szczegółowych.

Rozdział III to kontynuacja rozważań dogmatycznych na temat istoty zobowiązań masy upadłości (aspekt materialnoprawny). W tej części pracy zaprezentowane zostały badania o charakterze kazuistycznym polegające na analizie poszczególnych stosunków prawnych, z których mogą wynikać zobowiązania masy upadłości. Uzasadnieniem kazuistycznego podejścia do badanego zagadnienia było przede wszystkim brzmienie art. 230 p.u., w którym zawarto otwarty katalog różnego rodzaju zobowiązań, co do zasady powstających po ogłoszeniu upadłości, które mocą rzonego przepisu ustawodawca, opierając się na dychotomicznym podziale, zakwalifikował odpowiednio do kategorii „kosztów postępowania upadłościowego” albo „innych zobowiązań masy upadłości”. Celem tej części pracy było również zweryfikowanie hipotezy opartej na założeniu, że o zakwalifikowaniu danego zobowiązania do klasy zobowiązań masy upadłości decyduje to, czy powstało przed czy po ogłoszeniu upadłości. Wykazano, że hipotezę tę, mimo iż została oparta na większościowym poglądzie doktryny wspartym literalnym brzmieniem art. 230 p.u., należy odrzucić. Ponadto, w Rozdziale III udowodniono, że definicja legalna zobowiązań masy upadłości nie jest pełna, a wskazany w art. 230 p.u. podział na „koszty

¹ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (t.j. Dz.U. z 2003 r., Nr 60, poz. 535, z późn. zm.), dalej jako „p.u.”.

postępowania upadłościowego” oraz „inne zobowiązania masy upadłości” jest tylko pozornie dychotomiczny, ponieważ istnieją również zobowiązania masy upadłości nieujęte w tym przepisie. W związku z powyższym zaproponowano własne rozumienie tego pojęcia, w tym jego podział na zobowiązania masy upadłości *sensu stricto* i zobowiązania masy upadłości *sensu largo*, wraz ze stosownymi postulatami *de lege ferenda*.

Analiza przeprowadzona w Rozdziałach II i III pozwoliła na ustalenie charakteru prawnego zobowiązań masy upadłości w ujęciu materialnoprawnym. Z kolei Rozdział IV poświęcono rozważaniom na temat zasad dochodzenia oraz zaspokajania praw wynikających ze wspomnianego stosunku zobowiązaniowego. Celem analizy było m.in. zweryfikowanie hipotezy badawczej, że prawa wynikające ze zobowiązań masy upadłości są dochodzone na zasadach ogólnych poza postępowaniem upadłościowym, to jest z pominięciem trybu listy wierzytelności, a ich przymusowe wykonanie na drodze egzekucji sądowej lub administracyjnej jest niedopuszczalne. Hipoteza ta okazała się prawdziwa. W rozdziale tym zawarto również analizę odpowiedzialności za zobowiązania masy po prawomocnym umorzeniu, uchyleniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego, jak również zasady ewentualnej osobistej odpowiedzialności syndyka z tytułu nienależytego wykonywania tego rodzaju zobowiązań.

W związku z ustaleniem charakteru prawnego zobowiązań masy upadłości zarówno w ujęciu prawnomaterialnym, jaki prawnoprocesowym, należało następnie przejść do ich wpływu na wszczęcie i przebieg postępowania upadłościowego. Temu zagadnieniu poświęcony został Rozdział V, w którym przy wykorzystaniu metody dogmatycznoprawnej oraz empirycznej ustalono treść norm prawnych regulujących zjawisko tzw. ubóstwa masy upadłości (art. 13 i art. 361 p.u.) oraz sposób ich stosowania w praktyce sądów upadłościowych. Analiza przeprowadzona w Rozdziale V pozwoliła na potwierdzenie hipotezy badawczej, że precyzyjne uchwycenie granicy pomiędzy kosztami postępowania upadłościowego a innymi zobowiązaniami masy upadłości jest węzłowym zagadnieniem każdej sprawy upadłościowej. W związku z tym, rolą ustawodawcy jest takie ukształtowanie przepisów prawa upadłościowego, by relacja zobowiązań masy upadłości do zjawiska ubóstwa masy upadłości pozwalała przeprowadzić postępowanie upadłościowe w sposób optymalny dla jego beneficjentów, a w przypadku braku możliwości osiągnięcia tego celu, by przynajmniej spełniała funkcję

profilaktyczno-ochronną zmierzającą do eliminowania z obrotu tzw. „martwych podmiotów”.

W Rozdziale VI poruszono zagadnienie ekonomicznej analizy przepisów regulujących instytucję zobowiązań masy upadłości. W oparciu o przeprowadzone badania empiryczne (badania aktowe) podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy obowiązujący system prawny jest efektywny. Zbadano, na ile otoczenie prawne (czyli przepisy regulujące zjawisko zobowiązań masy upadłości) i zachowania podmiotów stosujących prawo, sprzyjają realizacji zasady optymalizacji. Poprzez efektywny system prawa upadłościowego rozumiano taki dobór narzędzi formalnoprawnych, który pozwala zaspokoić wierzycieli (głównych beneficjentów upadłości) na możliwe najwyższym poziomie, a przy okazji sprzyja sprawnej alokacji zasobów. W rozdziale tym zaprezentowano wyniki analizy merytorycznej i statystycznej danych wynikających z akt prawomocnie zakończonych lub umorzonych postępowań upadłościowych, w szczególności ustalono relację wysokości zobowiązań masy upadłości do poziomu zaspokojenia wierzycieli, strukturę wydatków wynikających ze zobowiązań masy upadłości, główne przyczyny umorzenia postępowania upadłościowego oraz średni czas trwania postępowania upadłościowego i jego wpływ na wysokość zobowiązań masy upadłości.

W podsumowaniu dokonano ostatecznej weryfikacji postawionych na wstępie tez i hipotez badawczych. W syntetyczny sposób scharakteryzowano badaną instytucję poprzez podanie jej głównych cech w ujęciu prawnomaterialnym i prawnoprocesowym, zaproponowano jej definicję, ustalono wpływ na wszczęcie i przebieg postępowania upadłościowego oraz zaprezentowano ocenę efektywności obowiązujących przepisów. W podsumowaniu ponadto zebrano podniesione w poszczególnych rozdziałach pracy wnioski *de lege ferenda*.